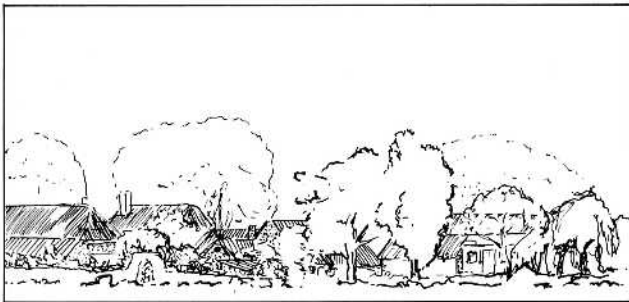

De Braosheuf en hun bewoners

door

Rosalie van Gog, Harrie Koppen, Henny Rouschop en Chris Verdonschot

Inleiding

Hoe bescheiden is niet de Limburgs-Kempische boerderij ten opzichte van bijvoorbeeld de Zuidlimburgse boerenhoeve, maar toch is er op deze van oorsprong magere zandgrond geen mooier aanzicht dan de grote zadeldaken, verzakt en aangepast aan het landschap. In dit artikel belichten we de geschiedenis van twee van deze oude boerderijen, genaamd de Braosheuf, een complex gelegen in het gehucht Boeket te Nederweert. Achtereenvolgens zullen we dieper ingaan op : het gehucht Boeket, de Braosheuf op de Ferrariskaart, de indeling van beide hoeven en in het laatste hoofdstuk de geschiedenis van hun bewoners.

Dit artikel over de Braosheuf zou niet compleet zijn zonder een reeks namen en jaartallen. De tekst boet hierdoor in bepaalde passages aan leesbaarheid in. Wij hopen dat dit voor de geïnteresseerde lezer geen bezwaar zal zijn.

Het heerschap Boeket

Wat we in het Nederweerts uitspreken als "Bookendj", werd in het verleden op verschillende manieren geschreven, onder andere als Boket, Boeket (sinds 1575), Boecket, Boucket en Boekholt. Prof. dr. A. Schreinemakers geeft de volgende verklaring voor dit toponiem (plaatsnaam) : Het woord is te splitsen in "Boek" en "et". "Boek" duidt op de boomsoort beuken, terwijl het achtervoegsel "et" staat voor klein bos, dus beukenbosje.

Toen in het begin van de achttiende eeuw nieuwe gemeentewetten uitgevaardigd werden, was Boeket een heerschap dat bestond uit elf gehuchten, te weten : Rosveld, Heysterstraat, Boeket, Herstraat, Strateris, Bloemerstraat, Bosserstraat, Uliker, Winnerstraat, Moesmanstraat („t Sträötje") en Kerkhof („de Straot"). Het "Provisieel reglement wegens de politie" d.d. 25 juni 1722 vermeldt hierover het volgende : "De regeeringe en de politie sal voortaan bestaan in Scholtis, Borgemeester, Schepenen en seven Gecommitteerden, de gecosen sullen worden door de geerffdens van jeder heerschap, te weten twee door die van 't Boecket, waeronder eenen sal moeten gecosen worden uijt de plaetse genaemt den Kerkhoff, eenen uijt het heerschap Heessel, eenen uijt Steer, eenen uijt Schoor ende twee uijt Leveroy". Hieruit blijkt dat toentertijd het heerschap Boeket samen met Leveroy de meeste inwoners had. In oppervlakte was het heerschap Boeket een van de grootste van onze gemeente. De oude Heerweg of Heerbaan, van Weert via de Booldersdijk naar Someren, liep geheel over het gebied van dit heerschap. Wat betreft de opbrengsten van landbouw en veeteelt was het heerschap Boeket zeker niet het minste, gezien ook het feit dat de Nederweertse tiendschuur "De Hoge Notte" binnen zijn grenzen lag. Al met al redenen genoeg om aan te nemen dat het heerschap Boeket een rol van betekenis speelde in de toenmalige heerlijkheid Nederweert.

Of het gehucht Boeket een van de oudste gehuchten van onze gemeente is, valt te betwijfelen. Volgens plaatsnaamkundigen (toponymisten) zijn de gehuchten die een lidwoord voor hun naam dragen, zoals "het" Boeket, "het" Schoor, "de" Waatskamp en "de" Bosserstraat ontstaan ongeveer vanaf de veertiende tot de zestiende eeuw.

Gehuchten met "op" voor hun naam zoals "op" Roeven en "op" Budschop, zijn volgens toponymisten ontstaan in de late middeleeuwen ongeveer in de periode van het jaar duizend tot twaalfhonderd.

1. The first part of the document is a list of names and titles, including the names of the authors and the titles of their works. This list is organized in a structured manner, likely serving as a table of contents or a list of references.

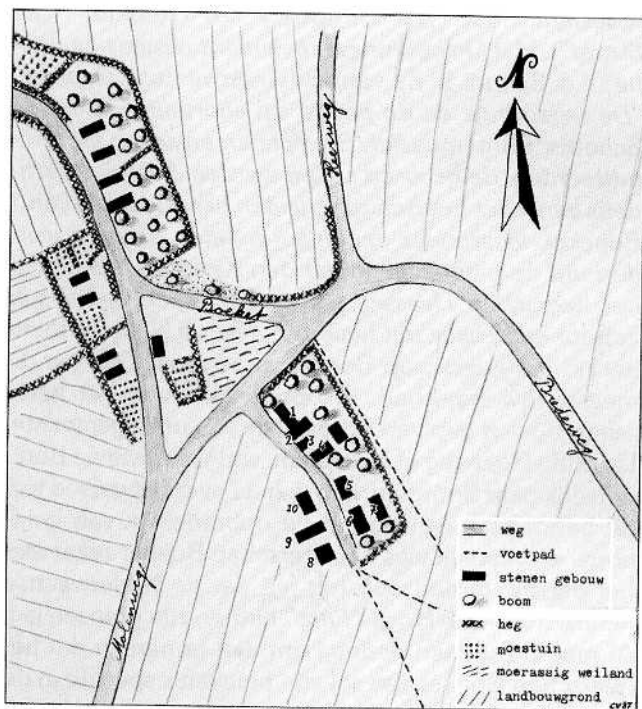
2. The second part of the document contains a series of numbered entries, each followed by a brief description or abstract. These entries appear to be organized into sections, possibly representing different categories or sub-topics within the document.

3. The final part of the document consists of a few lines of text, which may be a concluding statement or a reference to further reading. The text is somewhat faint and difficult to read, but it seems to provide a summary or a final note related to the content of the document.

De Braosheuf

Dat onze voorvaderen met hun gezinnen zich vestigden op hogere, drogere zandgronden spreekt vanzelf, liefst aan de rand van vochtige gronden met water voor mens, dier en gewas. De ontwikkeling van gehuchten is ontstaan nadat meerdere boerderijen bij elkaar kwamen te liggen, beschermd door hout en struikgewas; de eerste min of meer geïsoleerde nederzettingen. Deze nederzettingen, gehuchten of buurtschappen kregen vaak namen naar hun geografische ligging, bijvoorbeeld Boeket : aan of bij beukenbosje, Roeven : aan of bij rood ven, Uliker : moerassig land. Vanuit deze buurtschappen werden de omliggende gronden in gebruik genomen als weidegronden voor de buurtherders die met hun vee naar de beemden en heidevelden trokken.

Bij het binnenkomen van het gehucht Boeket vanaf Nederweert-dorp, zien we aan het einde van een doodlopende zijstraat de Braosheuf, bestaande uit twee boerenhoeven. De eerste boerderij, "bi-j Braos", wordt bewoond door de familie van Nieuwenhoven-Bruekers, de tweede en achterste hoeve "bi-j Heindriks", door de familie Mertens-Pustjens.

Het boerderijencomplex "Braosheuf" op de Ferrariskaart (omstreeks 1775).

Voor wat betreft de boerderij van de familie van Nieuwenhoven komt de naam "Braashoeve" (of "Bruashoeve") het eerst voor in een akte van "scheiding en deeling", verleden voor notaris Bloemaerts te Weert op drie september 1853. Bij de boerderij van de familie Mertens komen we de naam Braes al eerder tegen. In een akte van openbare verkoop uit 1770 is sprake van een pachthof "genaemt in 't gemeen (in de volksmond) te Braes". Over de herkomst of betekenis van de naam "Braes" geven de archieven geen uitsluitsel doch ver-

moedelijk dankt deze boerderij net zoals vele anderen zijn naam aan de oudste bewoners. Inderdaad was op het einde van de 16e eeuw in Nederweert een familie Braes woonachtig. Een gelijksoortige uitleg geldt voor de boerderijnaam "Heindriks", die is afgeleid van de persoonsnaam Henricus of Heindriek en dergelijke. De boerderij werd al "Heindriks" genoemd voordat de vader van Tjeu Mertens introuwde. Een van de eerste bewoners tot nu toe gevonden, was Hendrik Verborgh, ook wel Heyn of Heindriek genaamd.

De kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, getekend in opdracht van graaf de Ferraris tussen 1771 en 1778, is de oudste kaart die een vrij nauwkeurig beeld geeft van onder andere het toenmalige heerschappij Boeket. Op de plaats waar de huidige Braosheuf liggen, staat het volgende getekend : Aan het begin van de doodlopende weg liggen links twee gebouwen. Een van deze gebouwen is eind 1986 afgebroken en werd bewoond door de familie Kuepers (1 en 2). Het volgende kleine bouwsel is waarschijnlijk een bakhuis (3). Het daarachter dwars op de weg staande huis was volgens Zjaak Bruekers het "Kleefkeshoes", gesloopt in het begin van de twintigste eeuw (4). Het volgende gebouw is het oude bakhuis van Braos (5). Als laatste staan aan de linkerkant van de weg twee evenwijdig getekende gebouwen. Het dichtst bij de weg liggende gebouw is de huidige schuur van Heindriks (6). Het bouwsel daarachter is in het begin van de negentiende eeuw verdwenen (7).

Bij deze boerderijen staan diverse grote bomen getekend terwijl ze aan de oostkant omzoomd zijn door een grote haag. De stippellijn aan de andere kant van de heg geeft aan dat er een kerkpad liep, dat nu nog gedeeltelijk aanwezig is. Tevens loopt door de akker vanaf Heindriks een pad naar de Molenweg. Tegenover de twee laatstgenoemde boerderijen ligt rechts van de weg het huidige pand Heindriks (8). Tenslotte de dwars op de weg liggende schuur (9) met daarvoor de boerderij van Braos (10). Opmerkelijk is dat bij de gebouwen rechts van de weg geen enkele boom of heg getekend is.

Wanneer we akten betreffende erfenissen of boedelscheidingen van de Braosheuf lezen valt het op dat in de akten die betrekking hebben op Heindriks de naam

Straatgevel van Braos (oude foto).

"Braeshoeven" staat, terwijl in aktes van Braos deze naam in de enkelvoudsvorm staat, namelijk "Braeshoeve". Bekijken we de oude boenderboeken van het heerschap Boeket en de oudste bevolkingsregisters van Nederweert dan vinden we tussen de namen van bewoners van Heindriks en Braos steeds een derde naam. Na 1820 staan deze bewoners telkens ná elkaar vermeld. Ons inziens mogen we aan de hand hiervan en de situatie zoals die op de Ferrariskaart getekend is, veronderstellen dat de boerderij van Heindriks vroeger uit meer dan één hoeve heeft bestaan.

BI-J BRAOS

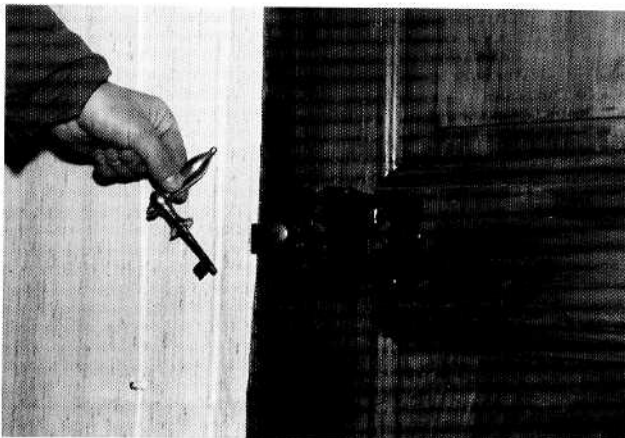
Het eerste dat opvalt wanneer we de geïsoleerd liggende boerderijen naderen, zijn de grote daken van woningen en schuren met de typische wolfseinden, de linden met hun machtige kronen en de grote beukenheggen die het geheel omzomen. Gaan we verder dan zien we bestrate erven, een bakhuis en andere kleinere bijgebouwen met op de achtergrond de huisweide, moestuin, boomgaard en akkers. Het geheel ademt nog een sfeer van rust en natuurlijke eenvoud waarin men zich met gemak honderd jaar terug kan wanen.

De stichtingsdatum van bovengenoemde boerenhoeve van het Kempische langgeveltype is moeilijk te achterhalen. Op de bekende kaart van de Oostenrijkse Nederlanden, kortweg de Ferrariskaart genoemd, vinden we de boerderij terug in vrijwel dezelfde vormen als nu. Alleen het bakhuis heeft men in het begin van de twintigste eeuw enkele tientallen meters verplaatst. Ook heeft men in 1917 het dak van de schuur vernieuwd en de topgevels opgetrokken zodat de wolfseinden verdwenen.

Een in het metselwerk nog zichtbare verandering aan het woonhuis heeft plaatsgevonden in 1924. Ter vergroting van de slaapkamer heeft men toen de buitenmuur ongeveer een meter verplaatst, aldus de 86-jarige Zjaak Bruekers, geboren en getogen op de Braosheuf. Braos-Zjaak kan zich nog herinneren dat men bij het graven van de fundering voor de uitbouw indertijd op een oude waterput gestoten is. De put heeft men niet gedempt, maar er een betonnen balk overheen gestort waarop de muur gemetseld is. In de korte linker zijgevel bevindt zich een steen met de letters MG en het jaartal 1824. Van dit jaartal vertelt Zjaak, dat hij altijd van zijn vader gehoord heeft, dat het fout was; het moest namelijk 1724 zijn. Het is inderdaad een feit dat geen enkele eigenaar noch bewoner in 1824 dergelijke initialen gehad kan hebben, want volgens het bevolkingsregister van de gemeente Nederweert was in 1820 Leonard Linders de hoofdbewoner en eigenaar, terwijl de bij hem inwonende dochter Elisabeth gehuwd was met Hendrik Kiggen.

De beschikbare ruimte in de boerderij is ongeveer gelijk verdeeld tussen woonruimte, werkruimte en stallen. De "gooj kaamer" met aan weerszijden slaapkamers bevinden zich in de kop van de boerderij. Daarachter de grote woonkeuken, bij Braos het "veurhoës" genoemd. Vervolgens de keuken "stört" en voergang

waar al het natte werk en de bereiding van voedsel voor mens en dier plaats vond. Tenslotte links en rechts van de voergang koestal en varkensstal. De potstal heeft in de twintiger jaren door de opkomst van kunstmest zijn functie verloren en werd verhoogd tot de bekende "grup"-stal met stenen vloer. Van de oorspronkelijke gebinten zijn in het woon/werk-gedeelte nog slechts enkele staanders over. Tijdens verbouwingen in het verleden zijn deze vervangen door muren of grote draagbalken (in het veurhoës). Volgens Zjaak Bruekers heeft de tante van zijn vader (Gertrudis Anna Tindemans), die in de jaren zeventig van de vorige eeuw de boerderij bewoonde, deze nog verbouwd. Getuigen daarvan zijn onder andere de mooie kersehouten bin-

Kersenhouten binnendeur met handgesmeed slot, afsluitbaar d.m.v. "klinksleutel" bij Braos.

nendeuren, gemaakt van kersebomen uit de eigen boomgaard. In het begin van de twintiger jaren van deze eeuw vond nog een grote verbouwing plaats om de woning aan de eisen van de moderne tijd aan te passen. De slaapkamer werd uitgebouwd, de schoorsteenmantels in de "gooj kamer" en het "veurhoës" werden met natuursteen bekleed; in het "veurhoës" legde De Monte (stichter bouwbedrijf uit Weert) persoonlijk een granito vloer; de grote schouw in de achterkeuken werd verkleind; de trap naar zolder werd verplaatst en de kelder kreeg een stenen plafond, aldus Gertruda Bruekers (Braos Truid) die tot 1981 op deze boerderij woonde.

Zoals op iedere boerderij in deze omgeving, bevonden zich ook op de Braosheuf schapen. Hiervan getuigen ook aktes van scheiding en deling. De "schaopskeui" bevond zich in de schuur van deze meerledige bouw, (boerenerf dat uit meerdere gebouwen bestaat) die verder nog gebruikt werd voor het opslaan van de veldvruchten en het dorsen. Ook de paardestal was hier ondergebracht. Naast "schop" (karreschuur), kippenhok en andere bijgebouwen ontbreekt ook hier het bekende bakhuis niet. Dit kleine monument, gebouwd in het begin van de twintigste eeuw ter vervanging van een ouder bakhuis dat enkele tientallen meters ervoor langs de weg stond, staat op brandveilige afstand aan de overzijde van de weg. Deze vrij grote bakruimte, geplaveid met oude bakstenen en met een onderliggende

Detail van de ovenmond met onderliggende kelder in het bakhuis van Braos.

kelder, is nog bruikbaar. De ovenbezem is nog aanwezig doch de "scheeter" (ovenschieter) ontbreekt. De goed onderhouden boerderij en omgeving, de laatste jaren in bezit van Zjang van Nieuwenhoven en zijn vrouw, is waard om gaaf en met eerbied bewaard te worden voor het nageslacht, zodat onze kindskinderen niet verplicht zijn een museum te bezoeken om een oude boerenwinning te zien.

HEINDRIKS

Bijna aan het oog onttrokken door een grote schuur welke met de korte voorgevel vlak aan de straat ligt, vinden we de monumentale boerderij van de familie

Overzicht van het erf bij Heindriks.

Mertens-Pustjens. Wat het eerste opvalt zijn weer die grote dakvlakken met wolfseinden. Anders dan bij de boerderij van de familie van Nieuwenhoven, kan bij Heindriks niet meer gesproken worden van een langgeveltype. De bijna vierkante hoeve vertoont door zijn speciale grondvorm en hoog opgaand dak, veel gelijkenis met de Kempische uitschoolhoeve of abdijhoeve, ook wel het brede geveltype genoemd. Deze laatste hoevetype is eigenlijk op de abdijen ontstaan. De boerderijen bij de abdijen golden min of meer als modelboerderijen. Zij werden uitgerust met een grote potstal. Meer vee en dus meer mest betekende een betere opbrengst van de akkerbouwgrond. Hoewel de potstal al zeer oud was, waren het de abdijboerderijen die dit principe omstreeks 1700 verbeterden. Zij gebruikten een betere stalvoeding zoals bijvoorbeeld gras, klaver, spurrie en voederbieten en kregen zo ook mest van een betere kwaliteit. Doordat men over meer en betere mest beschikte werd de opbrengst van hooi en granen groter. Dit had tot gevolg dat men meer bergruimte nodig had. Om hierin te voorzien bouwde men dan een grote losstaande schuur. Bij Heindriks was dit echter niet nodig omdat er al een grote losstaande schuur aanwezig was.

De boerderij zelf bestond voor de helft uit een grote stal, afgesloten van de grote woonkeuken door een muur met "kôwdekke" (voederluiken). De andere helft bestond voor het grootste gedeelte uit de woonkeuken, met aan de oostzijde de "goj kaamer" en aan de westkant "de stört" en de kelder/opkamer. In de woonkeuken en "goj kaamer" bevonden zich tevens de bedkoetsen. Het geraamte van deze driebeukige boerenwinning werd en wordt gevormd door drie gebinten, rustend op poeren (van Naamse steen). Het pand bezit nog de originele dakbedekking, te weten het bovenste deel stro en het onderste gedeelte gedekt met handgeformde pannen.

Zijgevel met "aafhank".

De schuur voor opslag van hooi en granen en de voormalige schaapsstal bevinden zich tegenover het woon- en stalgedeelte. De uit drie gebinten bestaande schuur is nog vrij origineel met wolfseinden en als dakbedekking half stro en half handpannedak. Het bakhuis is bij deze boerderij inmiddels verdwenen. De grote, zeer

Schuur van Heindriks.

diepe put "op den hoof" is wel nog aanwezig, maar bevindt zich onder het verharde erf.

In het begin van de twintigste eeuw stond, volgens Heindriks Tjeu, tussen de schuur van Braos en zijn boerderij een oude schuur op gebinten met wanden van vlechtwerk en besmeerd met leem. Deze is toentertijd vervangen door een gemetselde varkensstal met "schop".

De sfeervolle binnenplaats, aan drie zijden door oude gebouwen grotendeels ingesloten, vormt hiermee een mooi geheel. Hoewel de boerderijvorm niet karakteristiek is voor deze omgeving, is deze monumentale hoeve ondanks de gecementeerde gevels zeer waardevol en het behouden zeker waard.

Eigenaars/bewoners

Voor het vinden van de bewoners van de Braosheuf vanaf 1796 kan men de bevolkingsregisters van de gemeente Nederweert raadplegen. Om gegevens uit de daarvoor liggende periode te verzamelen, hebben we gebruik gemaakt van de boenderboeken der gemeente Nederweert en van diverse oude aktes. Wat zijn nu deze boenderboeken? Vóór de Franse tijd waren inwoners van een heerschap grondbelasting oftewel cijns verschuldigd over de in cultuur gebrachte grond. Hoeveel grond elke inwoner had werd opgetekend in de boenderboeken. De term "boenderboek" komt van boender, een oppervlaktemaat welke in onze contreien ongeveer 8400 vierkante meter groot was. Daarnaast hanteerde men de termen quart of vierdel (een vierde deel van een boender, dus 2100 vierkante meter) en "roey" of roede (een vierhonderste deel van een boender). Een schematisch overzicht van de bewoners van de Braosheuf gevonden in de boenderboeken vindt u hierna.

A : BRAOS

Via de boenderboeken terugredenerend is de oudste gekende bewoner van Braos, *Peter Verborgh*, volgens het boenderboek uit 1720. Na Peter Verborgh is *Matthijs Ressen* eigenaar/bewoner. Deze was gehuwd met Elisabeth Verborgh. Uit het boenderboek van 1772 blijkt dat in 1788 *Leonard Lennaers*, gehuwd met Wilhelmina Deenkens, eigenaar wordt. De moeder van Wilhelmina Deenkens was Helena Verborgh, een zuster van bovengenoemde Elisabeth. Het gezin Linders

Overzicht Boenderboeken

1629		Frans Verborgh	
1640		Frans Verborgh	Hendrick Verborgh
		???	???
1720	Peter Verborgh	Wouter Verborgh	Hendrick Verborgh
1728	Peter Verborgh modo ¹ Matthijs Ressen	Wouter Verborgh 1749 modo Gabriel Bilmaeckers	Hendrick Verborgh 1740 modo Peter Verborgh
1757	Matthijs Ressen	Gabriel Bielmakers	Peter Verborgh modo Mathijs Cluijskens
1772	Mathijs Ressen 1788 modo Leonardus Lennaers	Gabriel Bijlmaeckers modo Wulm Conincx	Mathijs Cluijskens
	↓	↓	↓
	<i>Bi-j Braos (a)</i>	<i>De verdwenen boerderij (c)</i>	<i>Bi-j Heindriks (b)</i>

¹Modo = wijziging, huidige toestand.

(Lennaers) woont in 1796 (klad bevolkingsregister) op Braos. Van het zes kinderen tellende gezin overlijden de meesten op jeugdige leeftijd. Dochter Elisabeth Linders (geb. 4-8-1790) huwt met *Hendrik Kiggen* uit Ospel en blijft op de ouderlijke boerderij wonen. In 1830 woont de inmiddels 81-jarige Leonard Linders nog steeds, samen met dochter, schoonzoon en hun zes kinderen in het Boeket. Op Braos werken dan Mathijs Caris (33 jaar) als dienstknecht, Lucia Knapen (35 jaar) en Maria van Otterdijk (18 jaar) als dienstmeiden en Silvester Aerts (18 jaar) als scheper. De oudste dochter van het echtpaar Kiggen-Linders, *Wilhelmina* (geb. 23-8-1818), huwt op 16 januari 1851 met de twee jaar jongere *Wilhelmus Geuns* uit Ospel. *Wilhelmus* was een zoon van *Henricus Geuns* en *Anna Maria Stienen*. Op 8 juli 1851 overlijdt de ongehuwde broer van *Wilhelmina*, *Henricus*. Deze was geboren op 29 oktober 1820. Op 11 mei 1852 is er feest op Braos; er wordt een dochter geboren, *Maria Elisabeth* genaamd. Op 19 april 1853 overlijdt op 29-jarige leeftijd *Wilhelmina's* oudste zuster, de ongehuwde *Margaretha*. Via een akte van scheiding en deling komen we iets meer aan de weet over de roerende en onroerende goederen of bezittingen van de ouders *Kiggen-Linders*.

"Den derde september 1853, compareerde (verscheenen) voor mij, notaris Bloemaerts te Weert, Leonardus Kiggen en Wilhelmina Kiggen, huisvrouw bijgestaan en gemagtigd door Wilhelmus Geuns, landbouwer wonende te Nederweert". Uit deze akte blijkt dat beiden (*Leonardus* en *Wilhelmina*) recht hebben op de helft van de erfenis van hun inmiddels overleden ouders, broers en zussen. Dan volgt een lijst van de te verdelen bezittingen, te beginnen met :

- "primo; ene boerderij in het gehucht Boeket, genaamd de Braashoeve, groot negen bunders, achttien roeden en negentig ellen, o.a. bouwland, huisland, heide, weiland, huis, tuin, gebouw en moeras (met hun kadasternummers). De partijen geschat op vijf duizend gulden.*
- secundo; ene boerderij op de Schansstraat, genoemd bij Jan Vermeulen, groot vier bunders, drie roeden en vijfenzeventig ellen, o.a. bouwland, weiland, boomgaard, huis en tuin. Geschat op twee duizend gulden.*
- tertio; een perceel weiland op de Waatskamp, groot tweeëntwintig roeden en zeventig ellen. Geschat op honderd vijftien gulden.*
- quarto; een paard, vijf koeien, twee kalver, twee varkens, vijfenveertig schapen met schaaphond, hooge en korte karren, ploegen, eggen, wanmolen en koeiketels, schuppen en rieken en verder akkergereedschap. Huismeubels als; stoelen, tafels, kasten, kisten, huisklok, koper, tin en ijzerwerk, lijnwaad en beddegoed en de te velde staande wassende granen en veldvruchten en de uitgeoogste granen als koren, haver, boeckweit, aardappelen en vlas, zoo en gelijk dit alles zich in en op de sub numero primo omschreven boerderij zich bevindt, niets anders dan stroo uitge-*

zonderd. Gewaardeerd ter somma van twee duizend gulden.

quinto; kontanten ten belope van achthonderd vijftientachtig gulden".

Uit het verdere verloop van de akte blijkt dat *Wilhelmina Geuns-Kiggen* de boerderij in het Boeket erft en *Leonardus Kiggen* de boerderij op de Schansstraat met het weiland op de Waatskamp. De ongehuwde *Leonardus* bleef in het Boeket wonen ondanks zijn behuizing op de Schansstraat.

Dat de dood een vaak geziene bezoeker was op Braos-hoof blijkt wel als *Wilhelmina* drie jaar na de geboorte van haar dochter op 10 februari 1855 overlijdt. Zij is dan pas 37 jaar. Ruim een jaar later op 15 februari overlijdt *Leonardus*. Dan woont *Wilhelmus Geuns* alleen met zijn vijf jaar oude dochter in het Boeket. Ruim twee jaar na de dood van zijn eerste vrouw, besluit *Wilhelmus* voor de tweede keer te trouwen, en wel op 6 mei 1857 met *Anna Geertrudis Tindemans*, geboren te Ospel op 13 januari 1824 als dochter van *Mathijs Tindemans* en *Johanna Maria Saers*.

Braos in Boeket.

De eerste zoon uit het tweede huwelijk, *Jan Mathijs* wordt geboren op 2 februari 1860. *Peter Hendrikus Hubertus*, de tweede zoon wordt geboren op 22 juli 1863. Maar ook in zijn tweede huwelijk kent *Wilhelmus* weinig geluk. Op 31 juli 1860 sterft zijn enige dochter, 8 jaar oud. Vier jaar later overlijdt zijn derde kind, *Peter Hendrikus Hubertus* op 25 augustus 1864. Is het vreemd te veronderstellen dat *Wilhelmus Geuns* sterft van verdriet en ellende, 48 jaar oud, op 29 juni 1868?

*Maar ook Anna Geertrudis heeft het alles behalve makkelijk. Haar eerstgeboren zoon, priester-student, sterft slechts 16 jaar oud op 20 juni 1876. Anna Geertrudis Geuns-Tindemans blijft alleen achter op Braos met meiden en knechten. Dan komt de oudste zoon van haar zuster *Maria Catharina*, die gehuwd was met *Peter Joseph Hubert Bruekers*, naar Braos wonen. Deze *Peter Joseph Bruekers* was geboren op 28 juli 1866 in het gehucht Eind. Volgens zijn eerder genoemde zoon, *Braos Zjaak* komt hij op vijfjarige leeftijd samen met zijn hond *Frenske* naar het Boeket.*

Blijkens het bevolkingsregister komt hij echter pas op

dertienjarige leeftijd in het Boeket wonen. Deze *Peter Joseph*, inmiddels Braos Sjef genoemd, trouwt op 16 oktober 1893 met Maria Aldegonda Greijmans, geboren op de "Plukzak" 12 oktober 1866. Anna Geertrudis Geuns-Tindemans, "tant" genoemd, overlijdt 22 november 1901. "Tant" had geen hoge dunk van de Nederweertenaren, zij was een Ospelse. "Ich zeen leever unnen hondtj vant d'Oospel, dan unne mins van Ni-jwiert", was haar gezegde.

Het echtpaar Bruekers-Greijmans krijgt acht kinderen, waarvan de jongste, de ongehuwde *Maria Gertruda Hubertina Bruekers* het langst blijft wonen op de monumentale boerderij in het Boeket. Op 14 december 1981 besluit zij om de boerderij te verkopen aan de dochter van haar oudste zuster, *Maria Bruekers*. Deze dochter Maria en haar echtgenoot *Zjang van Nieuwenhoven* zijn de huidige bewoners van de Braoshoof in het Boeket. Een boerderij met lief en leed en sommige jaren meer leed dan lief; een vaderhuis met traditie en boerengastvrijheid, zeer zeker de moeite van het bewaren waard.

B: HEINDRIKS

De oudste gegevens betreffende de bewoners van Heindriks, zijn te vinden in een "akte van conventie" (overeenkomst) uit 1640, voor Mathijs Cluijskens gecopieerd door notaris H. Havens in 1779. Hieruit blijkt dat een zekere *Frans Verborgh* zijn hof deelt met zijn zoon Hendrick. Ook in het oudste boenderboek uit 1629 staat dit vermeld.

In de archieven ontbreken, voor zover nu bekend, enkele boenderboeken. In 1720 is weer een *Hendrick Verborgh* cijsplichtig. Acht jaren daarna is *Peter Verborgh* bewoner/eigenaar van Heindriks. Deze *Peter Verborgh*, gehuwd met Johanna van Bogget, verkoopt via een openbare verkoop zijn "pachthof of plaetse" aan *Mathijs Cluijskens*, die gehuwd is met Elisabeth van Bogget. In 1796 (klad bevolkingsregister) wonen Mathieu Cluijskens, oud 65 jaar en zijn echtgenote Elisabeth van Bogget, oud 71 jaar op de boerderij in het Boeket. Bij hen inwonend zijn; de tweeëntwintigjarige *Jeanne Marie Ramakers* als dienstmeid, de achtentwintigjarige *Simon Smolenaers* als dienstknecht en de achttienjarige *Margaretha van Bogget*, eveneens als dienstmeid. De twee laatstgenoemde zijn neef en nicht van Mathieu en Elisabeth. Uit een akte van deling (24 brumaire l'an dix oftewel 14 november 1801) blijkt dat *Margaretha van Bogget* en *Simon Smolenaers*, die inmiddels gehuwd zijn, de helft van de Braeshoeven erven van hun inmiddels overleden tante.

Mathijs Cluijskens had hiervan het vruchtgebruik, maar staat dit, tegen een jaarlijkse lijfrente, af aan voornoemd echtpaar. *Simon Smolenaers*, geboren op 18 augustus 1768 als zoon van *Petrus Smolenaers* en *Christina Cluijskens*, huwde *Margaretha van Bogget* op 28 mei 1801. *Margaretha* werd op 17 maart 1779 geboren als dochter van *Simon van Bogget* en *Elisabeth Houben*. *Mathijs Cluijskens* overlijdt in 1804. *Simon* en *Margaretha* worden dan eigenaar van de hele hoeve. Hun huwelijk wordt gezegend met zeven kinderen, *Simon*

Bij Heindriks (rond 1930) v.l.n.r. : "Mecheel" van Loon (Heindriks Geel), Cato van Loon, Vader Dorus Mertens (Heindriks Doeres), Sjeng Mertens, Lies Mertens, Moeder Anna Mertens-van Loon, Helena Mertens, Mies Mertens (Heindriks Mies), Tjeu Mertens (Heindriks Tjeu).

(geb. 8-3-1802), Matheus (21-6-1804), die reeds in november van datzelfde jaar overlijdt, Elisabeth 13-9-1806), Anna Christina (4-8-1811), Mathia (27-12-1814), Petrus (13-10-1819) en Johanna Maria (24-10-1822). In 1820 werkt Peter van Loon als boerenknecht op hun hoeve. Deze eenentwintigjarige jongeman is afkomstig uit Asten.

De van Boggets hadden blijkbaar nog al wat "aan de veul", want op 25 september 1827 verschijnt voor notaris Bloemaerts de "eerzame" Margaretha van Bogget, geassisteerd door haar echtgenoot Simon Smolenaers. Zij verklaart: "harer kinderen Simon Smolenaers, landbouwer te Weert, in huwelijk met Petronella (bijgenaamd Catharina) Van de Mortel, en Elisabeth Smolenaers in huwelijk met Antonius Emans, landbouwer, wonende te Nederweert, te willen begunstigen met hun enige goederen bij anticipatie (vooruitbeschikking) op het gedeelte welke zij na haren dood op hun nalatenschap zullen te vorderen hebben, over te geven". Simon en Elisabeth Smolenaers accepteren "elk voor de halvescheid; van ene akkermansplaats, bestaande in huizinge, schuur, stallinge, moeshof, boomgaard, akkerlanden, beemden, heide en houtgewas er bij gehorende, genaamd Bij Jacob gelegen te Weert op het gehucht Laar, bevattende in ene oppervlakte van ongeveer zes bunders, vijf en vijftig roeden, rygenootende (grenzende aan) de huizinge ter ene Pieter van de Mortel en ten andere zijde Antoon Simons, gewaardeerd duizend tweehonderd negentig gulden".

Aldus krijgen de twee gehuwde kinderen alvast een voorschot op hun erfenis. (De genoemde boerderij Bij Jacob is waarschijnlijk Jaobeke op de Rakerstraat).

Op 21 juni 1836, 's morgens om 6 uur overleed Simon Smolenaers, 68 jaar oud. Inmiddels waren de meeste kinderen gehuwd en hadden het ouderlijk huis verlaten, behalve Peter en Johanna Maria die nog ongehuwd waren. Margaretha's op één na jongste dochter Anna Christina was intussen op 3 november 1832 gehuwd met de vroegere dienstknecht Peter van Loon. Het landbouwersgezin Van Loon-Smolenaers krijgt twee kinderen nl. Johannes (15-9-1833) en Simon (29-10-1846).

Op 17 januari 1851 besluit Margaretha van Bogget, weduwe van wijlen Simon Smolenaers, in het Boeket woonachtig, ten overstaan van notaris Clercx te Weert, de boerderij op de Braeshoeven, bestaande uit gebouwen, tuin, bouw, hooi, weilanden en heide te zamen groot zeven bunders, negenezestig roeden en tien ellen, te schenken aan de vier jongste kinderen. Simon en Elisabeth delen niet mee, maar wel Christina, gehuwd met Peter van Loon, Mathia, gehuwd met Jan Michiel Knapen, Petrus en Johanna Maria, deze laatste twee ongehuwd. De vier kinderen aanvaardden de schenking en worden gezamenlijk eigenaar van de Braeshoeven. De schenking geschiedt onder de uitdrukkelijke bepaling dat: "de begiftigden die zich daartoe verbinden gehouden zullen zijn, de schenkster (Margaretha van Bogget) haar leven lang gedurende te onderhouden in kost, drank, klederen en al wat het levensonderhoud zo in gezonde als in zieke dagen nodig is, en haar bij haren dood eerlijk te doen zullen begraven" aldus de

schenkingsakte.

In feite komt het er op neer dat Christina van Loon-Smolenaers de zorg heeft voor haar moeder, Mathia is immers gehuwd en de deur uit en Petrus en Johanna Maria zijn beiden ongehuwd inwonend. Op 20 februari 1855 overlijdt Margaretha Smolenaers-van Bogget op 77-jarige leeftijd. Op 18 april 1855 verschijnen de kinderen Smolenaers voor notaris Clercx te Weert ter verdeling van de roerende en onroerende goederen.

"*primo*; een boerderij in het Boeket op de Braeshoeven, groot zeven bunders, negenezestig roeden en tien ellen, geschatte waarde drie-duizend zeshonderd gulden.

secundo: een paard ter waarde van tweehonderd en tien gulden.

tertio; drie koeien ter waarde van tweehonderd en vijf gulden.

quarto; vijftien mudden rogge ter waarde van honderd vijftig gulden.

quinto; achttien schapen ter waarde van honderd negentig gulden.

sexto; contante penningen vierhonderd en zestig gulden".

In het kort; Christina, Petrus en Johanna Maria Smolenaers worden de nieuwe eigenaren van de Braeshoeven. Mathia krijgt het vee, de oogst en de contanten ter waarde van haar deel, twaalfhonderd gulden. Daarmee is de zaak voorlopig gedeeld. Op 61-jarige leeftijd overlijdt Peter van Loon op 10 oktober 1860. De weduwe Christina van Loon-Smolenaers zet het landbouwbedrijf verder voort. Door het uitkeren van hun delen aan respectievelijk Johanna Maria (1863) en Petrus (1872) wordt zij alleen eigenaresse van de Braeshoeven. Haar oudste zoon Johannes huwt op 17 mei 1867 met Johanna Maria Kirkels, geboren op 10 augustus 1840. Het gezin van Loon-Kirkels krijgt acht kinderen en neemt de ouderlijke boerderij over. De ongehuwde Peter Smolenaers (broer van Christina) overlijdt op 18 januari 1894.

De inmiddels gehuwde Johanna Maria Vermeulen-Smolenaers ("Motje", oud-Nederweerts voor tante) komt als weduwe weer terug naar de Braeshoeven op 14 mei 1901. De kinderen van het echtpaar van Loon-Kirkels bereiken de huwbare leeftijd en de een na de ander verlaat de ouderlijke boerderij om zich elders te vestigen. Christina van Loon-Smolenaers overlijdt op de leeftijd van 71 jaar op 16 augustus 1882. Haar zoon Johannes van Loon, echtgenoot van Johanna Maria Kirkels, overlijdt op 11 maart 1884. De op een na jongste dochter Anna Christina van Loon, geboren 22 oktober 1878, huwt op 29 april 1909 met de Weertenaar Theodorus Henricus Antonius Mertens, geboren 16 september 1873.

De oud-tante Johanna Maria Vermeulen-Smolenaers overlijdt op 15 juli 1911 op 88-jarige leeftijd. Uiteindelijk is het Peter Mathijs Mertens (Heindriks Tjeu), geboren op 2 mei 1916 als zoon van Theodorus Mertens (Heindriks Dorus) en Anna Christina van Loon die, inmiddels gehuwd met Mechtildes Helena Pustjens, de ouderlijke boerderij overneemt en tot op heden heeft voortgezet.

C : DE DERDE BOERDERIJ

Elders in dit artikel wordt melding gemaakt van een inmiddels verdwenen boerderij. Uit de boenderboeken van 1720 blijkt dat *Wouter Verborgh* eigenaar is van deze hoeve, groot drie boender anderhalf quart en negen roeden.

Deze Wouter was een zoon van Hendrick Verborgh. Hij huwde in 1677 met Gertruda Gerits. In 1749 heeft er een wijziging plaats. *Gabriel Bilmaeckers*, gehuwd met Gertruda Verborgh, wordt de nieuwe eigenaar. Hij vergroot het bezit tot zeveneneenhalf boender en negenenvijftig roeden. *Wulm Coninx*, gehuwd met een dochter van Gabriel neemt in 1772 de hoeve over.

De boerderij is in het begin van de negentiende eeuw afgebroken. Oorzaak en omstandigheden zijn tot nu toe niet bekend. In de eerste kadasterboeken van 1844 blijkt het perceel waarop de hoeve stond, eigendom te zijn van Simon Smolenaers. Deze heeft dit perceel dan in gebruik als moestuin.

Tenslotte

Hoewel er betreffende de geschiedenis van dit boerderijencomplex nog veel vragen blijven, mag op grond van de nu bekende gegevens vastgesteld worden dat het, met zijn bewoners, door de eeuwen heen een niet geringe rol heeft gespeeld in het dagelijks leven van het heerschap Boeket.

Deze boerenhoeven zijn de term "monument" zeker waard. Braos : omdat deze boerderij een typisch voorbeeld is van de betere boerderijenbouw uit deze contreien; Heindriks : als voorbeeld van een boerenbehuizing door indeling en bouwwijze (o.a. de enorme natuurstenen poeren waarop de gebinten rusten) enig in zijn soort.

Dit complex heeft door de eeuwen heen het hoofd kunnen bieden aan oorlogen, ziektes, industrialisatie, landbouwsanering en bioindustrie. Laten we ervoor waken dat deze zeldzame getuigen van wat eens onze "veurzieëten" hebben opgebouwd, ook de hedendaagse "stormen" doorstaan.

Nawoord

Voor het tot stand komen van dit artikel is gebruik gemaakt van de archieven van de gemeenten Nederweert en Weert, het Rijksarchief in de provincie Limburg te Maarstricht en de archieven van het Kadaster te Roermond.

Van onschatbare waarde was de medewerking van de familie van Nieuwenhoven-Bruekers, Zjaak Bruekers, Gertruda Bruekers en de familie Mertens-Pustjens, die we bij deze hiervoor danken.

Geraadpleegde literatuur :

- Schreinemakers, A., Nederlands-Limburgse nederzettingenamen XII, in : *Veldeke* (58) 1983 no. 3.
- Treflois, C. van, *Landelijke architectuur*, St. Niklaas 1978.
- Weyns, J., Onze boerderijen en hoe ze te bestuderen, in : *Ons Heem* (25) 1971 no. 4.
- Verdam, J., *Middelnederlandsch Handwoordenboek*, Den Haag 1932.
- Hekker, R.C., Ontwikkeling van de boerderijvormen in Nederland, in : *Publications LXXVIII-LXXXII* (1942-1946) p. 25-83.